

UZ 465-U OBLJETNICU ERGELE ĐAKOVAČKE

LIPICANSKA ERGELA

Ergelu đakovačku osnovali su bosanski biskupi na svojim posjedima na području Đakova. Vjersko i materijalno stanje katoličke crkve u Bosni, koja se spominje već 530. godine, bilo je na kraju XII i na početku XIII stoljeća zbog širenja bogumilstva prilično nepovoljno. Različiti pokušaji vjerskih poglavara katoličke crkve i tadanjih svjetovnih vladara za poboljšanje prilika katoličke crkve u Bosni nisu imali naročiti uspjeh.

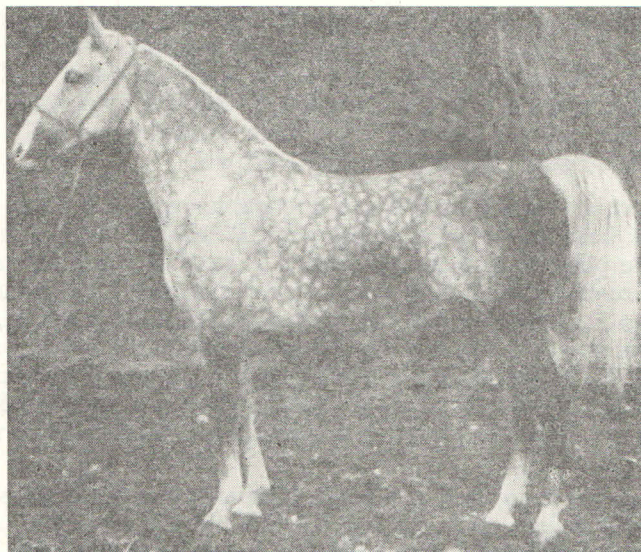
Kralj Koloman, kako bi osigurao materijalnu osnovu i na taj način omogućio opstanak bosanske biskupije, daruje 1239. godine bosanskim biskupima Đakovo i velike posjede u njegovoj okolici. Ti posjedi zapremali su na tisuće jutara plodne zemlje i hrastovih šuma, a prostirali su se ne samo na području Đakova nego i na dijelu današnjeg područja Slavanskog Broda, Vinkovaca, Županje i Bosanske posavine sve do Tolise. Bosanski su biskupi u prvim počecima upravljali tim posjedima iz Bosne, dok se napokon nisu trajno preselelili u Đakovo. Kralj Bela IV je 1244. godine ponovno potvrdio Kolomanovu darovnicu i u toj je prilici proširio posjede bosanskih biskupa na područje Slavonije.

Usput ćemo se, u najkraćim crtama, osvrnuti na naše stočarstvo tog vremena. Stočarske prilike, kako opisuje Klein, bile su u to doba u Hrvatskoj po brojnosti svih vrsta stoke vrlo povoljne. Naročito je bio velik broj svinja, konja i koza.

Veći broj koza u nas bio je uvjetovan i posebnim razlozima. Naime, koza je u to vrijeme bila u Hrvatskoj glavni opskrbljivač naroda mlijekom jer su krave tadašnjih pasmina goveda davale tek toliko mlijeka da mogu odgojiti tele. Kozje kože i kostrijeti bili su neophodno potrebni kako narodu tako i vojsci. Te sirovine imale su veću vrijednost nego samo kozje meso. U kućanstvu je u to doba mješina od kozje kože bila vrlo tražena posuda za prijenos vode i ostalog pića. Promet vinom i rakijom, a i prijenos žitarica i ostale robe na konjima po besputnim krajevima tadanje Hrvatske pretežno se obavljao u kozjim mješinama i vrećama prilično trajne i nepromočive kozje kože.

Velik potrošač kozjih koža i kostrijeti bila je i vojska. Najkvalitetniji opasači, te naprtnjače, bisage i čizme ratnika, a i pojedini dijelovi sedala pravljani su od kozje kože. Od kostrijeti su tkani, uz sagove, nepromočivi prostirači i pokrivači, zatim šatorska krila, pa zaštitni podložni pokrivači za konje pod samare i sedla, nadalje zobnice, povodnici i ulari za konje, napokon užeta za vezanje sedala i samara uz konje. Isto tako i dijelovi hlača konjanika koji su dolazili u doticaj sa sedlom bili su opšiveni prozračnim i prilično trajnim tkanjem od kostrijeti, tako da su jahači mogli dosta udobno sjediti u sedlu i lakše izdržati dugotrajno naporno jahanje.

Goveđa kuga, koja se prema Kleinovim podacima pojavljivala u Hrvatskoj u tijeku nekoliko stoljeća, a u pojedinom stoljeću i po više puta, prilično je priječila brojčani razvoj govedarstva; ovčarstvo, pak bilo je usredotočeno na naše brdske i krševite krajeve. Brojno stanje svinja bilo je vrlo veliko. U to je vrijeme, kako spominju neki putopisci, cijela Hrvatska bila

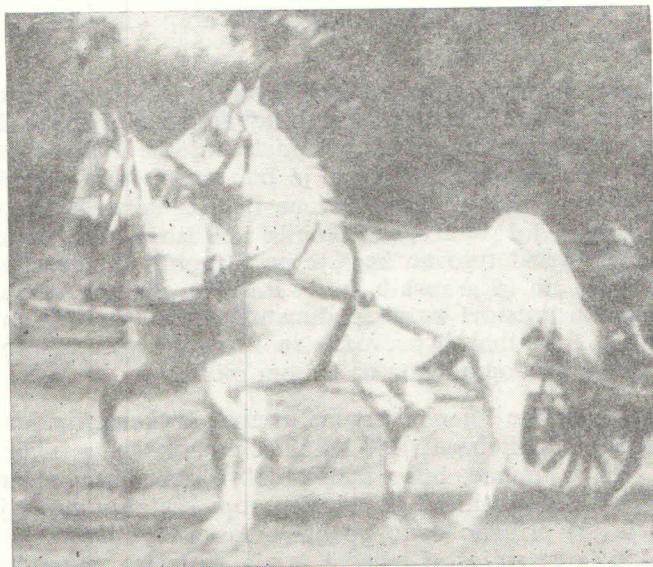

Slika 1 Trogodišnja lipicanska ždrebnica ergele đakovačke 121 Ondra. Otac 383 Siglavy Calais, mati 916 Olga.

nepregledno šumsko more, a njezine prostrane hrastove i bukove šume omogućivale su vrlo jeftin uzgoj i opstanak velikom broju svinja. Sva ta stoka bila je skromnih proizvodnih svojstava. Odrasla goveda bila su visoka 6 do 7 pedanja (80 do 105 cm), a imala su u sebi oko 90 do 100 oka mesa (270 do 300 kg žive vage). Koze su bile visoke 4 do 5 pedalja (60 do 70 cm), imale su u sebi oko 16 oka mesa (oko 50 kg žive vage), imale su dobro razvijene rogove i bile su obrasle gustom kostrijeti. Ovce su bile visoke 4,5 pedlja (65 cm), davale su u godini oko 1 oku grube vune (1,5 kg), a u sebi su imale oko 15 oka mesa (48 kg žive vage). Svinje su bile visoke oko 4 pedlja (60 cm), bile su bijele do sivocrne boje dlake, slične divljim svinjama, s kojima su se često puta parile po šumama.

Naročito su bile povoljne prilike za uzgoj konja. U Slavoniji su, prema zapisu đakovačkog biskupa Petra iz 1374. godine, pasla po nepreglednim pašnjacima velika stada konja, za koje se više puta nije znalo ni tko im je vlasnik. Tadašnji naš konj bio je izgrađen od većeg broja pasmina. Naime, kad su se Hrvati doselili u ove krajeve, doveli su sobom iz svoje prvotne domovine, uz čobanskog psa i malog konja, koji je bio azijskog podrijetla. Na području današnje Hrvatske također su zatekli konja, koji je nastao križanjem autohtonog konja ovih krajeva s perzijskim konjem i s konjima keltskih i ilirskih naroda. Spomenuti su se konji dolaskom u ove krajeve Rimljana, Gota, Avara i Mongola miješali i s njihovim konjima, napose s mongolskima, pa je križanjem svih tih brojnih konja napokon nastao naš autohtoni konj toga doba, koji je bio tamne boje dlake i oko 8 do 9 pedalja (120 do 135 cm) visok. U tom konju bila su usredotočena sva svojstva tvrda, otporna i brza konja, koji je mogao dane i tjedne na sebi nositi samar ili konjanika. On je bio odličan ratni konj i potpuno je odgovarao svim zahtjevima tadanje vojne tehnike i strategije.

Potreba za konjima bila je u nas velika, i to ne samo u vojničke svrhe nego i za trgovinu robom. Trgovci su tada posjedovali konjske karavane, na kojima su prenosili različitu robu kako po besputnim krajevima Hrvatske tako i u bliže susjedne, pa i u udaljenije zemlje. Budući da je Hrvatska morskim putem dosta pristupačna i na dohvat Evrope, to je ona bila važan rezervoar ratnih konja za mnoge evropske zemlje. U to su vrijeme iz svih

Slika 2 Zaprega lipicanskih kobila ergele đakovačke. Lijeva kobila 73 Malaga, otac 331 Siglavy Tofana, mati 42 Munja. Desna kobila 59 Večera, otac 331 Siglavy Tofana, mati 918 Virtousa.

krajeva Hrvatske otpremana cijela krda konja u luke naših primorskih gradova, gdje su tovareni u brodove i prodavani po cijeloj Evropi. Konj je prva naša domaća životinja s kojom smo počeli osvajati vanjska svjetska tržišta.

Prvi pronađeni pisani podaci o konjima na đakovačkim velikim posjedima potječu iz 1374. godine. Te godine vjenčao se u Đakovu bosanski ban Tvrtko s bugarskom princezom Dorotejom, a vjenčao ih je đakovački biskup Petar. Ban Tvrtko je u toj prilici darovao biskupu Petru 10 arapskih kobila i jednog ždrijepca.

Biskup Mijo Keserić imao je 1506. godine ergelu od 90 arapskih konja, a biskup Đuro, koji je poginuo u bici s Turcima na Mohačkom polju zajedno sa svojih 300 konjanika, imao je 1524. godine ergelu od 130 rasplodnih arapskih konja. Te ergele bile su smještene na pašnjacima u Kranjskom dolu, u Rakovcu i u Bakunovcu na području Đakova i zapremali su oko 2 do 2,5 tisuće jutara zemljišta. Budući da se ne zna da li je s konjima koje je 1374. godine ban Tvrtko dopremio u Đakovo bila osnovana ergela, tu godinu nismo uzeli za godinu početka djelovanja ergele đakovačke. Kako đakovački biskup Petar Bakić iznosi u svojem rukopisu iz 1719. godine da je Mijo Keserić imao 1506. godine ergelu od 90 rasplodnih arapskih konja, to smo upravo tu godinu uzeli za početak opstanka i rada ergele đakovačke.

Poslije bitke na Mohačkom polju, Đakovo zajedno s cijelom Slavonijom pada pod tursku vlast i postaje sastavni dio Požeškog pašaluka. Ergela đakovačka bila je za cijelo vrijeme turske okupacije Slavonije vlasništvo požeških paša, koji je cijelo to vrijeme drže na istim pašnjacima i na istom mjestu na kojem su je držali i đakovački biskupi. U ergeli je za vrijeme turske vladavine bilo oko 100 komada rasplodnih arapskih kobila s pripadnim brojem podmlatka.

Nakon odlaska Turaka iz Slavonije đakovačku ergelu obnovio je 1706. godine biskup Đuro Patačić sa 18 arapskih kobila i 8 ždrijebaca, koje je nabavio u Carigradu. Naime, Turci su pri povlačenju iz Đakova otpremili sa sobom iz ergele sve najbolje konje, pa je bilo neophodno potrebno ergelu brojčano i kvalitetno obnoviti. Patačićev nasljednik Petar Bakić nabavio je 1719. godine u Egiptu još 30 arapskih kobila i 30 ždrijebaca, a dopremio ih je u Đakovo jedan grčki trgovac koji je po Slavoniji kupovao hrastove za gradnju brodova. Za tih 60 arapskih konja Bakić je dao 30 jutara 200-godišnje hrastove šume, a hrastovi kojih su dimenzije bile takve da su se od đakovačkih šuma do Save morali prevoziti sa 12 do 16 volova, otpremani su Savom i Dunavom u brodogradilišta na Crnom moru.

Bakić je 1728. godine imao u ergeli, prema Kečkemetijevim podacima, 86 arapskih kobila, 5 ždrijebaca i 288 komada podmlatka, a izvan ergele 170 jahaćih konja. On je, naime, imao stalnu dobro oboružanu pratnju od 150 konjanika. Ti konjanici pratili su ga pri njegovom kretanju po Srijemu i Slavoniji, u kojoj je još prilično dugo poslije odlaska Turaka bilo i hajduka i razbojnika. Bakić je za smještaj jahaćih konja, koje je remontirao iz svoje ergele, napravio na Vitiki kraj Đakova velike staje za 250 do 300 komada konja. Prema Kleinovim zapisima ergela je nakon Bakićeva odlaska iz Đakova počela nešto nazadovati. U njoj je 1742. godine bilo 26 arapskih kobila,

2 ždrijepca i 89 komada podmlatka, a izvan ergele 56 konja. Prema Lukiću je 1752. bilo u ergeli 38 rasplodnih arapskih kobila, 3 ždrijepca i 63 komada podmlatka, a izvan ergele 73 jahaća i radna konja. Za vrijeme biskupovanja Bakićeva nasljednika Josipa Čolnića ergela je ponovno počela napredovati i u njoj je 1768. godine bila 61 arapska kobila, 5 ždrijebaca i 213 komada podmlatka, uz to 82 jahaća i radna konja. Čolnić je 1786. godine nabavio u Carigradu za ergelu 3 arapska ždrijepca.

Ergela Lipica je 1806. godine u povodu napada cara Napoleona na Austrijsko-carstvo pobjegla pred francuskom okupacijom u Đakovo, gdje je ostala godinu dana i gdje je tada svih oko 300 komada konja ergele Lipice bilo smješteno u Bakićeve staje na Vitiki. Ergela đakovačka je od 1506. godine do 1806. godine dakle 300 godina, uzgajala arape, a od 1806. do danas uzgaja lipicance. Naime 1806. godine bila su tri lipicanska ždrijepca iz ergele Lipice uvrštena kao pepinjeri u đakovačku ergelu i od tog je doba ta ergela stalnom upotrebom lipicanskih ždrijebaca prešla na uzgoj lipicanca.

Ergelu je 1855. godine popunio biskup Štrosmajer sa 7 kobila i jednim ždrijepcem koji su nabavljeni u Lipici. Te godine dopremljene su iz Lipice u Đakovo kobila Contessa bjelica (otac Maestoso Erga, mati Calma), Sfinga bjelica (o. Neapolitano Valdemora, ml. Storia), Tapia bjelica (o. Favory Ratisbona, m. Trompleta), Alka bjelica (o. Neapolitano Valdemora, m. Al-da), Romana bjelica (o. Maestoso Erga, m. Romana), Austria bjelica (o. Conversano Bibiena, m. Austria) i Sorta dorka (o. Neapolitano Valdemora, m. Storia). Zajedno s tim kobilama nabavljen je u Lipici i ždrijebac Favory Calma bijelac (o. Favory Perla, m. Calma).

Spomenute kobile pripadale su ovim rodovima ergele Lipica: kobila Contessa rodu Deflorata, Sfinga i Sorta rodu Famosa, Tapia rodu Europa, Alka rodu Englenderia, Austria rodu Argentina i Romana rodu Presciana.

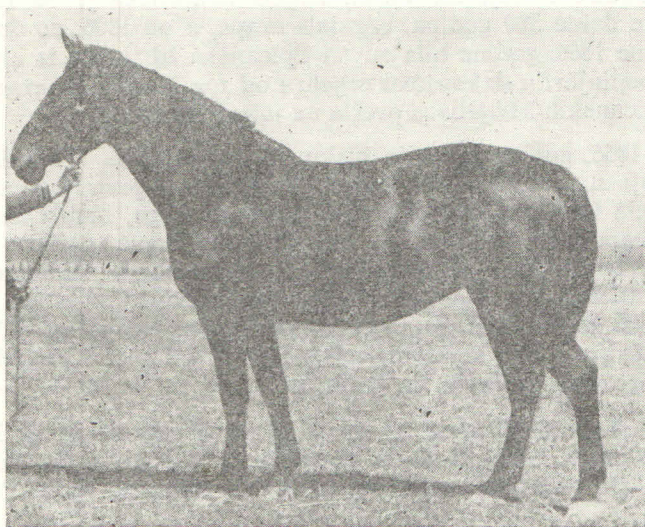
Potomci tih originalnih rodova ergele Lipice dobili su u tijeku gojiđbenog rada u Đakovu svoja nova đakovačka rodovska imena, pa kobile pojedinih rodova ergele đakovačke pripadaju ovim rodovima iz Lipice: kobile đakovačkog roda Karolina spadaju u lipički rod Deflorata, kobile roda Munja spadaju u rod Famosa, kobile roda Diana spadaju u rod Europa, kobile roda Alka spadaju u rod Englenderia, a kobile đakovačkog roda Tera spadaju u lipički rod Presciana.

Godine 1914. nabavljene su u Lipici kobile Area, Forienta, Sagana i Virtuosa. Od tih kobila zadržalo se u Đakovu samo potomstvo kobile Sagana, koja pripada lipičkom rodu Stornella i kobile Virtuosa, koja potječe od lipičkog roda Sardinia.

ERGELA NONIUSA

U Hrvatskoj je na početku XX stoljeća počela na tadanjim velikim imanjima intenzivnija obrada zemljišta, za koju je bio potreban jači konj. U tu su se svrhu počeli k nama uvoziti teški hladnokrvni konji iz Belgije i još iz

nekih evropskih zemalja, zatim peršeroni iz Francuske i oldenburški konji iz Njemačke, ali se ustanovilo da je za poljoprivredu naše zemlje toga doba najbolji bio nonius. Stoga se nonius u razmjerno kratko vrijeme proširio po svim našim velikim imanjima, koja u to doba nisu imala, osim parnih plugova, gotovo nikakvu poljoprivrednu mehanizaciju. Đakovački veleposjed počeo je uz lipicance, također, uzgajati i noniusa.

Slika 3 Nonius-kobila ergele đakovačke 62 Dunja. Otac 224 K Nonius II — 6, mati 61 Stella.

Đakovačka ergela noniusa osnovana je 1905. godine, i to u prvo vrijeme kao manji ergelski odjel, koji je kasnije prerastao u ergelu. Đakovačka ergela noniusa nastala je tako da je iz lipicanske ergele odvojeno 20 komada najjačih kobila tamne boje i na te su kobile, isto tako i na njihovo dalje žensko potomstvo pripušteni ždrijepci pasmine nonius. Prvi pepinjer u đakovačkoj ergeli noniusa bio je ždrijebac 70 nonius korate boje, koji je bio oždrijebljen u ergeli Ludviga Bavarskoga u Sarvaru. Uzgojni smjer te ergele bio je uzgoj košćatog i dubokog noniusa većeg tjelesnog formata, koji je sposoban za duboko oranje, za vuču teških tereta i za obavljanje šumskih radova.

Ergela đakovačka imala je 1943. godine 148 rasplodnih kobila, odnosno 83 komada lipicanskih i 65 nonius kobila. Ergela je u proteklom drugom svjetskom ratu prilično stradala i 1945. godine u njoj se nalazilo samo 25 komada kobila i ženskog podmlatka. Skupljanjem i dopremom u Đakovo rasplodnih kobila iz ostalih lipicanskih ergela s područja Hrvatske, naročito iz ergela Kutjevo i Lipik, ergela u Đakovu sada je ponovo kompletirana i otpočela je novo razdoblje svoga rada.

U đakovačkoj ergeli neprekidno se vrši uzgojno-seleksijski rad od 1506. godine do danas, pa se 1971. godine navršilo 465 godina njezina opstanka. Ona se bez sumnje ubraja među najstarije ergele u Evropi i ona je za naš narod ne samo od velikog konjogojskog nego i od naročitog kulturno-povijesnog značenja. Prve ergele u Evropi osnovali su francuski kraljevi prvih godina XVI stoljeća, a u isto doba, odnosno već 1506. godine i đakovački biskupi imaju svoju ergelu. Ako k tome dodamo, uz ostale brojne dokaze, značajno i upravo epohalno otkriće, našeg pisca i književnika Kulundžića, da je u Kosinju već sredinom XV stoljeća postojala velika tiskara u kojoj su se tiskale knjige gotovo savršenog tiska, kao i u ostaloj naprednoj i bogatoj Evropi, tada se iz te činjenice može zaključiti da je u Hrvatskoj u ono doba vladalo veliko blagostanje, da je hrvatski narod bio tada na visoku stupnju kulture i civilizacije i da je prije turske okupacije bio u svakom smislu ravan ostalim narodima Zapadne Evrope. Ergeli đakovačkoj, toj našoj velikoj kulturnoj baštini i vrijednosti i tom živom kulturnom spomeniku našeg naroda, moramo pružiti sve uvjete za njezin dalji opstanak i nesmetani razvitak.

ON THE OCCASION OF THE 465 th ANIVERSARY OF THE STUD FARM OF ĐAKOVO

The stud farm of Đakovo was established by the bishops of Đakovo on their estates in the region of that town. The first written data about its existence state that it existed as far back as 1506. In 1506 the stud farm possessed 90 Arab studhorses, and in 1524. 130 studhorses of Arab breed. During the occupation of vast parts of Croatia by the Turks from 1562 to 1687 this stud farm belonged to the pashas of Požega, who maintained it during the whole mentioned period on the same pastures and in the same places as it was held the bishops of Đakovo. During the Turkish occupation there were on the stud farm about 100 Arab breeding mares and a corresponding number of young horses.

In the stud farm were included in 1706 18 Arab mares and 8 stallions bought in Constantinople, and in 1719 another 30 Arab mares and 30 stallions were bought in Egypt. Pishop Petar Bakić possessed in the stud farm in 1728 86 Arab mares, 5 stallions and 288 heads of younger generation, and outside

of the stud farm 170 saddle horses. In 1768 there were on the stud farm 61 Arab mares, 5 stallions and 213 younger animals, as well as 82 saddle and draught horses, while in 1786 another 3 Arab stallions were bought in Constantinople for stud farm.

The stud farm was breeding from 1506 to 1806 Arab and from 1806 until now it breeds the Lipizzan horses. In 1855 7 Lipizzan mares and one stallion were transferred from Lipizza to Đakovo stud farm by bishop Štrosmajer, while in 1914 another 4 Lipizzan mares were bought in Lipizza and brought to Đakovo.

The stud farm of Đakovo began in 1905 to raise in addition to Lipizzan horses also the Nonius horse. It possessed in 1943 148 breeding mares, i. e. 83 Lipizzan and 65 Nonius mares. After World War II there remained in it but 26 mares and fillies. Now it is again filled up with Lipizzan mares from a number of stud farms from the territory of Croatia, and thus is qualified for further breeding work. In 1971 the stud farm of Đakovo completed 465 years of its existence and of continuous rearing and selection works, and ranks among the oldest stud farms in Europe.

LITERATURA

1. Bakić, Petrus, Episcopus: De vita populi et de cultura armentorum et pecorum Diacovae et eius Districtus anno Domini 1719.
2. Bänderlein, S. Biskup Nikola Ogramić Olovčić. Croatia Sacra XIII—XIV, 22
- Bertić, F.: O obstajanju ergele u Đakovu. Đakovo, 1884.
4. Cepelić M., M. Pavić,: Biskup Josip Juraj Štrosmajer od 1850. do 1900. Zagreb, 1900—1904.
5. Keczkemety, Andreas, administrator bonorum ecclesiasticorum Diacovae: Relatio de culture armentorum et pecorum in Dominio episcopi anni 1737.
6. Klein Franciscus, administrator et curator Domini episcopalis Diacovae: Status culturae armentorum et pecorum in Dominio diocovensi et eius Districtus anno 1742.
7. Lukić Petrus, canonicus et administrator bonorum episcopaliu Diacovae: Relatio de statu culturae armentorum et pecorum Domini dioecesis diacovensis et eius Districtus anno 1752.
8. Rogić I.: Katedrala u Đakovu. Osijek, 1932.
9. Romić S.: Ergela dobra biskupije đakovačke, Vet. arhiv 10, 11, 1940.
10. Szadeczky Emericus, provisor: Conscriptio Districtus Diacovariensis Anno. 1702.